

Hans Pedersen i Novrup.

Et Livsbillede fra Esbjerg-Egnens Fortid.

Af Lærer **H. P. H. Novrup** i Alslev.

I den sidste Halvdel af det attende Aarhundrede boede i Rørkær, Jerne Sogn, paa den Gaard, der nu ejes af N. P. Sillasen, en Mand, der hed Peder Sørensen. Han havde tre Sønner, Søren, Hans og Niels samt en Datter Johanne. Hans Hustru Anne var en viljestærk og dygtig Kvinde. Peder Sørensen døde temmelig tidligt, og Anne sad Enke i mange Aar, inden hun afgav Gaarden. Den ældste af Sønnerne, Søren, skulde jo efter Datidens Skik have Gaarden men Moderen var ikke rigtig til Sinds at afstaa den saa tidligt. Saa traf det sig saa heldigt, at Søren kunde faa baade Kone og Gaard et andet Sted. Med en lille kontant Udbetaling lod han sig nøje og rejste til Kjersing. Det var Annes Mening, at Niels skulde have Gaarden; han var den yngste og ret hendes Dreng, med ham kunde hun faa det, som hun vilde, og det satte hun megen Pris paa. Anderledes med Hans, han vilde helst raade sig selv og have sin Vilje sat igennem. Allerede tidligt ytrede sig en betydelig Handlekraft og Energi.

Denne Hans Pedersen var min Bedstefader; han døde 1883 i den høje Alder af 97 $\frac{1}{2}$ Aar gl. Da var jeg 22 Aar, og det meste af, hvad her optegnes, har jeg dels hørt af hans egen Mund, dels fundet i en gammel Handelsbog, der er i mit Eje.

Hans Pedersen fødtes 8. August 1785, Skolegangen var daarlig, og det var kun smaat, hvad der lærtes. Der maa i den Tid ikke være stillet ret store Krav til Lærernes Uddannelse, thi jeg husker, han har omtalt, at det ikke var enhver Lærer, der kunde skrive andet end sit eget Navn. I 1806 indkaldtes han som Soldat, han lærte i Fredericia; da det var urolige Tider, blev han i Soldatertrøjen. Senere kom han til Sjælland, hvor han blev syg af Tyfus. Da han var ganske vild, vilde Lægen aarelade ham for at befri ham for det „gale Blod“; men det misforstod Hans Pedersen, thi han langede Doktoren en kraftig Ørefigen, idet han raabte: „Vil du tage Livet af mig, din Kæltring?“ Selv kunde han ikke huske noget til det, men Lægen fortalte ham det siden, da han var bleven mere fornuftig. Efter den Sygdom var han mat og daarlig skikket til Tjenesten, derfor blev han sendt til Samsø for at gaa Strandvagt; man frygtede nemlig Engelskmandens Landgang paa Øerne i Kattegat. Men selv denne lempelige Form af Tjenesten var over hans Kræfter, navnlig tog Kulden ham, da det blev Vinter. Saa hjemsendtes han med den Ordre, at naar han kom noget til Kræfter, skulde han stille igen.

Han blev sejlet over til Norsminde og skulde derfra gaa hjem. Hans Vandring gik gennem Hads Herred, og denne Vandring glemte han aldrig. Hvor mange Gange jeg har hørt ham enten fortælle om eller dog hentydet til den, véd jeg ikke, men det er

ikke faa Gange. I 8 Aar var han med i Krigen, han havde vandret til Fods gennem det meste af Danmark og store Strækninger af Nordtyskland, men ingen Steder var han bleven behandlet saa lumpent og ubarmhjertigt som i Hads Herred. De Mennesker der vilde blandt andet ikke give ham Nattely, og var der noget, han særlig trængte til, var det god Føde og Beskærmelse mod Kulden. En Aften i Mørkningen kom han til en By heldigvis har jeg aldrig hørt ham nævne Byens Navn —; han gik til en Gaard og bad om Nattely. Manden svarede, at her plejede de aldrig at huse saadanne omvandrende, men det gjorde de i Nabostedet, og saa fik han en Dreng med for at faa ham godt fra Gaarden. Denne fulgte ham til den næste Port, pegede ind i Gaarden og sagde: „Der er Døren!“, hvormed han skyndsomst forsvandt. Det samme gentog sig flere Gange, og han var ved at opgive Haabet om at faa Nattely den Nat; men saa i en af de yderste Gaarde i Byen gik han ikke til den anviste Dør, men til en Dør, hvor der var Lys indenfor. Her stod Mand og Kone i Færd med den forbudte Brændevinsbrænding. Han forrettede sit Ærinde. Manden saa til Konen og Konen til Manden, de var ikke for at sige ja, og nej turde de ikke sige af Frygt for, at Soldaten skulde melde dem til Øvrigheden. Her blev han altsaa om Natten.

Hans Oplevelser i Hads Herred havde vist ham en Side hos Mennesker, som han ikke forhen ret havde kendt. Nu kunde han nok ønske at gøre et Forsøg med de gode Vestjyder, om de var lige saa haardhjertede mod en forkommen, mat og træt Vandringsmand som de Folk i Hads Herred. Han passede at komme til sit Hjem i Rørkær i Mørkningen. Moderen

var i Dagligstuen; han bad om Nattely og fortalte, at han var paa Vej til sit Hjem. Hun svarede straks, at hun ikke tænkte, der skulde være noget i Vejen, nu vilde hun kalde paa Niels. Denne kom ind, der blev tændt Lys, den fremmede blev mønstret med Øjnene, og dernæst fik han Tilladelsen og blev budt til Sæde. Endnu havde hverken Moder eller Broder kendt ham, saa ussel og elendig saa han ud. Niels satte sig paa Bænken og talte med ham; men pludselig udbryder han: „Du er jo Hans“! Han havde genkendt ham paa et stort Ar paa venstre Pegefinger, som han engang havde faaet ved Hakkelseskæring.

Hans Erindringer fra Krigen, som jeg mindes bedst, er fra den Tid, da han var i det fremmede, især fra Meklenburg og Hannover. Med spændt Opmærksomhed lyttede jeg til Fortællingen om, hvorledes han havde staaet Vagt for Kong Kristian den Syvendes Lig i Rendsborg Kirke, og hvad der foregik, da den danske Hær fulgte efter den franske ad Frankrig til.

De danske Pengesager var efterhaanden komne i en sørgelig Forfatning, det kneb alle Vegne. Soldaternes Mundering lod meget tilbage at ønske. Deres Lønning fik de ikke udbetalt, de maatte selv bjærge noget, hvor de kunde finde noget; men det var ikke altid saa lige en Sag, thi Franskmændene var forhen dragne samme Vej, og de havde gjort rent Bord mange Steder, saa da de danske kom, var det med Nød og næppe, at de kunde faa, hvad de trængte til. Ikke saa sjældent maatte de gøre Omveje for at proviantere. Undertiden drog de endog ud i Smaaflokke og nappede da, hvad som helst de kunde faa fat paa.

En Dag, da det havde været yderst sparsomt, kom

de til et Hus, hvori der hverken var Vinduer eller Døre, alt bar Præg af Ødelæggelse; men ind maatte de, om der dog ikke var lidt at rapse. Ganske rigtigt: ude i Køkkenet sad en gammel Kone paa Skorstenen, hun gjorde Forsøg paa at skjule et Brød. Trods deres Medfølelse tog de det dog.

Under Marchen gennem en By kom i Forskrækkelserne en And flyvende ud paa Vejen. Den fløj ind i en Tjørnehæk og sad fast der. Hans Pedersen, som i Tjenesten kaldtes „Rørkær“, for til og greb den. I det samme kom Kaptajnen, og da han saa, hvilken herlig Fangst Hans havde gjort, sagde han straks: „Rørkær, skal vi ikke holde Maaltid sammen?“ Saa snart der gjordes Holdt, blev Anden kogt, og de to gjorde sig ret til gode.

En anden Gang under Marchen kom et Svin løbende. Øjeblikkelig sprang nogle Mand ud af Gelederne, drog Klingen og huggede det ned. Da blev der Fæst.

Et Sted oppe i Hannover saa Officererne sig nødsagede til at anstrenge sig til det yderste for at faa Fødemidler. Et Par Officerer med nogle Menige, deriblandt Hans, blev udsendte. De kom til en Herregaard og forlangte Kreaturer. Herremanden henviste dem til sine Fæstebønder; dér kunde de tage af Besætningerne. Da de kom ud blandt Bønderne, var der mange Steder ikke et eneste Kreatur, og de faa Steder, der var lidt tilbage af Besætningen, var Kvæget i saa mager en Tilstand, at det var ganske uskikket til Slagtning, hvorfor de ogsaa vendte tilbage til Herregaarden og tog, hvad de havde Brug for, trods Herremandens Protest.

I Nærheden af Osnabrück blev Hans Pedersen ind-

kvarteret hos en Enke. Det var midt om Vinteren. Hun anviste ham et daarligt, koldt Leje, og han tog imod det uden at sige noget; Soldaterne var ikke forvænnede. Lidt efter at han havde lagt sig til Hvile, kom Enken hen og undersøgte hans Tøj, om det var rent, og Dagen efter tilbød hun ham en Seng i Dagligstuen, hvor der var to Senge. Hun havde en lille Dreng, ham tog hun over til sig i Sengen og lod saa Soldaten faa den anden Seng. Hos denne Enke blev han i 3 Uger, og hun viste ham Godhed paa flere Maader. Han havde efterhaanden lært saa meget Tysk, at han kunde klare sig, og bedre blev det her, hvor Opholdet blev saa langt. Hun spurgte om mange Ting, og han maatte blandt andet fortælle hende en hel Del om det Land, hvor han var fra. Navnlig forbavsedes hun over den lange Afstand og ansaa det for lige op til en Umulighed, at han kunde komme levende hjem. Ved Afskeden lovede han hende, at han skulde skrive til hende, hvis han kom levende hjem. Dette Løfte indfrieede han ikke. Jeg har flere Gange hørt ham udtale sin Beklagelse over, at han havde forsømt det, mens Tid var. „Nu er det naturligvis for sent, for hun er jo nok død for længe siden“, bemærkede han gerne til sidst. Vel muligt! thi jeg har hørt ham beklage sig derover, efterat han havde overskredet de halvfems. Naar han drog Sammenligninger mellem sin Vandring i Hads Herred og Opholdet hos den fattige tyske Enke, da blev det ikke til Fordel for hans Landsmænd.

Han kom ikke længere end til Düsseldorf ved Rinen, der var den daværende franske Grænse. Der var jo ellers mange af vore Folk, der kom helt ind i Frankrig. Han var i den Trop, der blev sendt hjemad

for at dække Landegrænsen. Det sidste Slag, han var i, var det store Slag ved Sehested 1813. Om det fortæller han: „Slaget varede næsten en hel Dag, og mange faldt. Det meste af Tiden stod jeg bag et Dige, og hver Gang jeg hævdede mig over Diget for at skyde, saa jeg et Menneske falde; men jeg véd jo ikke, om det var for mit Skud. Jeg havde 60 Patroner i min Taske om Morgenens; da Slaget var endt, havde jeg kun fire tilbage.

Han har omtalt flere Slag, men det er saa ubetydeligt, hvad jeg derom kan huske; dog tror jeg ikke, at han har været med i ret mange større Slag, men derimod i mange Smaatræfninger. Han blev aldrig saaret; men flere Gange har Kuglerne været nær efter ham. Engang fandt han saaledes en Kugle i Tornisteren, den havde ikke haft Kraft til at gaa helt igennem.

Hen imod Slutningen af de 8 Aar blev han Korporal, men han kom ikke til at bære Snorene. Som forhen bemærket kneb det baade med Penge og Munderingsgenstande. Han blev dog spurgt, om han ønskede Snorene, men da var der Udsigt til Fred, og saa svarede han, at det kunde være det samme med Snorene.

Efter Fredsslutningen kom han hjem til Rørkær. Her traf han sammen med en Vestjyde, Ib Andersen, der nu boede i Ølholm ved Horsens. Han drev en betydelig Handel, og saavel Ind- som Udførsel af hans Varer skete ved Rørkær. Omtrent alle de Varer, han fik fra Udlandet, blev smuglede i Land ud for Rørkær, lidt Østen for den nuværende Esbjerg Havn; dette Sted var særlig skikket dertil, thi det laa saa godt dækket bag Esbjerg Bavnehøj. Toldkontrolløren boede i Hjerting, hans Øje kunde kun naa til Esbjerg Kløv.

Hans Pedersen kom nu til at tjene hos Ib Andersen, og her udvikledes de medfødte Handelsevner, saa han efter nogle Aars Forløb begyndte en selvstændig Handel. Dog handlede de en Del sammen, navnlig paa Udlandet, ligesom ogsaa Smugleriet ofte var bedst tjent med, at der var to. Dette Smuglesystem var egentlig dobbelt, og de to, Ib Andersen og Hans Pedersen, forstod sig baade paa det enkelte og paa det dobbelte. Det enkelte fandt Sted ved Rørkær Strand, det dobbelte i Hjerting. For at kunne smugle i Ro og Fred ved Rørkær, blev der ofte smuglet Gaver ind i Toldkontrollørens Køkken i Hjerting. At det somme Tider har knebet paa Grund af mangelfulde Sprogkundskaaber, er forstaaeligt nok, men som rigtige Handelsmænd maatte de saa bøde derpaa ved en ny Handel. Engang skreves til Amsterdam efter en større Sending Uldkarter; men da Forsendelsen kom hjem, blev Forbavselsen stor — i Stedet for Uldkarter kom Spillekort. Naa, Spillekort var i Grunden en god Artikel, men disse var ikke stemplede, og derfor gik det ikke an at sælge dem herhjemme. De blev saa lagt op til ved given Lejlighed at gøres i Penge. Senere hen blev de solgte til Norge.

Hans Pedersens Handel var baade en gros & en detail. Forretningen dreves fra Rørkær; nogen egentlig Butik havde han ikke. Moderens Storstue gemte de Varer, der udsolgtes pundevis, hvorimod Laden husede Grosvarerne og de andre Smuglevarer, baade til Ib Andersen og til Købmænd i Varde; ja der er bleven sagt, at til Tider kunde der være saa meget Smuglegods, at Laden næsten var fuld; — vi maa dog huske, at paa den Tid rummede Laderne kun lidt imod nu.

Naar Hans Pedersen var paa Forretningsrejser, stod Moderen for Handelen. Hendes Evner i den Retning var ogsaa ret gode, men efter hans Mening var hun temmelig nøjeseende; han var nemlig ikke snerpet, men Forretningsmand, der nok vidste at trække Kunder til. Dengang havde Bønderne allerede faaet Smag paa Kaffe, dog var den vist næppe nogen daglig Drik; thi Folk havde forholdsvis faa Penge mellem Hænder, og Kaffen var forholdsvis dyr. Naar der kom Kunder langvejs fra, vilde Hans Pedersen have, at Moderen skulde koge en Kop Kaffe, men det syntes hun, aldrig kunde gaa an, det var at flutte sig i utilbørlig Grad. En Dag, da der havde været en lille Scene i den Anledning, erklærede han, at det sagtens kunde gaa an, da han tjente godt paa Varerne, — og det er troligt nok.

Hvornaar han har begyndt Forretningen, ved jeg ikke, men i Nytaaret 1819 er der godt begyndt. Jeg har nemlig hans Hovedbog i mit Eje; den er begyndt 5. Februar 1819, men alt tyder paa, at da er Forretningen i god Gænge. Af almindelige Kolonialvarer var det særlig Cikorie og Tobak, og det baade Skraa-tobak og Røgtobak, der handledes med; men ingen Steder findes noget om Rulleskraa, maaske det ikke var kommet i Brug endnu. Det er næsten altsammen blot benævnet Tobak (sagtens Røgtobak) eller „Løftobak“ = Løvetobak (formodentlig Skraa). Flere Steder er der noget, der kaldes „Knauftobak“, hvilken sidste Høkerne fik i Maatter. Cikorie har nok udgjort den væsentligste Del af den saa eftertragtede Kaffe. Den nævnes ofte „Chegorium“ eller ligefrem „Tutter“, en Benævnelse, som ret ofte endnu høres i Skads Herred. Selve Kaffen kostede meget, og derfor maatte der spares paa den. Store Mængder af Humle er der

brugt. Sukker, baade Kandis, Melis, Raffinade og Puddersukker, Salt, Té, Sirup, Sæbe (Soda findes ikke, var nok ikke kendt dengang) Kommen, Eddike, Indigo og Hør hører til de almindelige Varer. Noget sjældnere er Svesker, Rosiner, Korender, Risgryn, Vin og Rom, nærmest for den bedrestilledé Del af Befolkningen som Præsten Niels Bønnelycke, Degnen Fogtmann (en Dattersøn af Biskop Brorson) og Proprietær Hans Kristensen (Hans Forpagter kaldet) til Krogsgaard.

Endelig førtes ogsaa Søm, Jærn, Tjære, Tømmer, „Deller“ (= Fjæle), Pander og Gryder, Ølglas og Brændevinsglas.

Dog findes ogsaa opført Bruntræ, Allehaande, Kanel, Kridt og Lærred samt Vinduesglas. Krydderier træffes meget sjældent i Handelsbogen. Datidens Kvinder har nok ikke kendt dem rigtigt; det kan dog ogsaa tænkes, at de daarlige Tider har virket til, at der sparedes paa dem.

Alle Kunder med Undtagelse af Fogtmann er noterede med baade For- og Efternavn, selv Præsten har sit Fornavn med, men Præsten og Degnen har foran Navnet et „Hrr.“, — ganske pudsigt!

Forretningen deler sig naturlig i to Dele: Groshandelen og Detailhandelen.

Groshandelen.

Kolonialvarerne hentedes i Altona. Grosserer Jørgen Poulsen har i 1823 276 Rdl. 12 Sk. til gode hos Hans Pedersen, og denne Sum forøges med 176 Rdl., den første Gang Skibet kommer hjem. Det var et Fanøskib, ført af Skipper Toft. I 1823 er der afsendt 4 Td. Smør. Kun faa Oplysninger angaaende Hande-

len i Altona findes i Bogen; men det er forstaaeligt nok, thi Hans Pedersen var temmelig ofte selv med Skibet. Han har flere Gange omtalt „Eskilds Sønner“, og jeg har faaet det Indtryk, at det nærmest var fra dette Handelshus, han blev forsynet med Varer.

Af de Smaakøbmænd, der har modtaget en Del Varer hos Hans Pedersen, indtager Herman Frandsen i Grimstrup en fremragende Plads. Deres Mellemværende fylder 12 Sider i Handelsbogen. Man forbavses over den Mængde Cikorie og Tobak, han har Brug for, og i lige Maade over de Bundter af Huder og Skind, han er kommen med. Hans Skindlæs maa vist have set ud som smaa Hølæs. Af andre Forretningsforbindelser nævnes: Laue Pedersen, Faaborg, Peder Nielsen, Hovborg, Thomas Mikkelsen, Vejsig, Søren Christensen, Bøel, og Claus Madsen, Holsted.

Der er vel leveret en Del Smør, men Huder og Skind er det dog, der betaler det meste af Kolonialvarerne; tilmed har Smør nok ogsaa dengang været en vanskelig Vare. Smørhandelen har til Dels Karakteren af Kommissionshandel. Thomas Vejsig har saaledes været i Rørkær den 5. Juni 1819 med Uld til 27 Sk. Pundet og $\frac{1}{8}$ Td. Smør; der er ingen Pris ved Smørret, men nedenunder staar: „efter som jeg sælger den“. Ottingen er siden solgt for 3 Rdl. 3 Mrk. 2 Sk. Kurant.

Hvorledes Hans Pedersens Forbindelse med Købmændene i Varde egentlig har været, er jeg ikke ganske klar over; men det er ganske sikkert, at der er ført en Mængde Smuglegods fra Rørkær til Varde.

Godset kom ikke ind ad Varde Sønderport, det blev kørt gennem Gellerup og over Aaen her, hvor

der dengang var en Bro, Nybro kaldet, og saa kørtes det ind ad Varde Østerport. Dette skete naturligvis for at vildlede Toldvæsenet. Nok er det, de Varde Købmænd og Hans Pedersen har haft meget med hinanden at gøre ved Smugleriet til en Tid; men Forholdet blev et andet, da de blev klar over, hvorledes hans Forretning tog til. I 1827 anklagede de ham nemlig for ulovlig Handel, og der rejstes en Retssag, hvorom mere senere.

Det er næsten ikke til at forstaa, hvorledes Datidens Bønder fik deres Penge til at slaa til; thi hvad de solgte, fik de kun lidt for, og hvad der maatte købes, var dyrt. Den eneste Forklaring er den, at de da ikke behøvede saa mange kontante Penge mellem Hænderne som nu.

Her en lille Oversigt over Priser i 1819:

En gros:				En detail:			
1 Pd. Kaffe	2 Mrk.	4 Sk.	— 120 Ø.	2 Mrk.	10 Sk.	— 140 Ø.	
1 - Cikorie	„	- 8	- — 27 -	„	- 10	- — 33	-
1 - Tobak	„	- 14	- — 47 -	1	- „	- — 53	-
1 - Løve-Tobk.	1	- 1 ²	- 55 -	1	- 2	- 60	-
1 Kd. Brændevin	2	- „	- — 107 -	2	- 4	- — 120	-
1 Pd. Ris	„	- 9	- — 30 -	„	- 10	- — 33	-
1 - Sukker	1	- 4	- — 67 -	1	- 12	- — 93	-
1 - Svesker	„	- 6	- — 20 -	„	- 10	- — 33	-
1 - Rosiner	„	- 6	- 20 -	„	- 10	- — 33	-
1 Lpd. Torsk	4	- 2	- — 222 -				
1 - Hvidling	3	- 2	- 167 -				

I 1830 er Prisen paa Kaffe gaaet ned i 1 Mrk. og hvidt Sukker i 1 Mrk. 2 Sk. Slige store Svingninger i Kaffepriserne kendes jo ogsaa endnu.

Detailhandelen.

Det nuværende Opland for Esbjerg med Undtagelse af Guldager Sogn, der jo havde et naturligt

Handelssted i Hjerting og desuden stod i daarlig Vejforbindelse med Jerne Sogn, forsynede Hans Pedersen med næsten alt, hvad der dengang trængtes til. Kolonialvarer er selvfølgelig det vigtigste, dog forholdsvis faa Krydderier, men der er ogsaa drevet en ikke ganske ubetydelig Forretning med Staal, Jærnbånd, Jærnvarer og Støbegods samt Træ og Tømmer. Flere Steder staar „Deller, indkøbt i Altona“.

Som forhen bemærket stod hans Moder ofte og betjente Kunderne; thi han var ofte paa Forretningsrejser saavel i Indlandet som til Altona. Om han nogen Sinde har været med i Norge, har jeg ikke kunnet faa paalidelige Efterretninger om, men adskillige Varer er solgte til Norge, ligesom Størsteparten af Træ og Tømmer er indkøbt der. Senere, da han kom i Forbindelse med Morten Knude, blev Forretningen med Tømmer udvidet. Denne var flere Gange med Skibet i Norge for selv at udtage Tømmeret.

Han brugte sædvanlig den Fremgangsmaade først at se paa Lageret og gøre sig bekendt med Karlen paa Pladsen. Naar saa Tømmeret skulde udtages, saa han sit Snit til at stikke en god Drikkeskilling til Karlen, som saa nok forstod at faa det ringeste stukket til Side.

Detailpriser paa Varer, som ikke findes under Grospriser:

1 Flaske	„ Rdl. „	Mrk. 12	Sk. —	40 Øre.
1 Kd. Linolie	„ - 4	- 4	- —	225 -
1 Pd. Raffinade	„ - 1	- 14	- —	100 -
1 - brunt Sukker	„ - 1	- 8	- —	80 -
1 Skp. Lyneburgersalt	„ - 3	- 1	- —	170 -
6 Ark Papir	„ - „	- 5	- —	17 -

1 Pd. Bruntræ	„ Rdl. „ Mrk. 6 Sk. —	20 Øre.
1 - Allun	„ - „ - 10 - —	33 -
100 Stk. 3 Tm. Søm	„ - 1 - 4 - —	67 -
1 Fl. gl. Vin	„ - 1 - 8 - —	80 -
1 Pd. Sirup	„ - „ - 11 - —	37 -
1 Lpd. Hør	4 - 1 - „ - —	1380 -
1 Hølé	„ - 1 - 4 - —	555 -
1 Par Hestepuder	„ - „ - 12 - —	40 -
500 Mursten	„ - 5 - 12 - (i 1824)	310 -
1000 Mursten	3 - 2 - „ - (i 1827)	1110 -

Envidere kan opgives Priser paa enkelte andre Ting:

1 Læs Hø	1 Rdl. „ Mrk. (1823) —	333 Øre.
1 Gris	„ - 4 -	222 -
1 Tylt Brædder	} (1825)	1000 -
1 Skpd. Tag		190 -
1 Ko	8 - 3 -	2830 -
1 sort Hoppe	18 - „ -	6000 -
1 Hest	9 - „ -	3000 -
1 Stud	8 - „ -	2666 -
1 So med Grise	4 - 3 - (1830)	1500 -
Græsning af en Ko i Tjæreborg Enge kostede 1826		360 -
Hyrdeløn for samme		69 -

Naar Skibet om Efteraaret kom fra Altona, medførte det saa sjældne Varer som Peberrod, Persillerod og Selleriknolde. Præsten i Jerne, Hr. Niels Bønnelykke, har i 1819 faaet af ovennævnte Rødder for 5 Mrk., Hjemfragt 1 Mrk. Havevæsenet maa nok have staaet meget tilbage, siden Jerne Præstegaardshave ikke har kunnet levere fornøden Persille og Peberrod, eftersom Præsten har maatte have Bud til Hamburg.

Undersøger man Priserne paa Bøndernes Produkter, falder det straks i Øjnene, at Smør ikke giver ret meget, hvorimod Skind og Talg er en betydelig Indtægtskilde. Kornpriserne gaar i 1822—24 ned til et Lavmaal, man maa forbavses over.

Smør:

1819	Marts, Smør i Træ	9 ¹ / ₂	Sk.	pr.	Pd.	—	30 Øre.
	Juli, do.	12	-	-	-	—	40 -
	Oktbr. do.	13	-	-	-	—	43 -
1820	Maj, Styksmør	7 ¹ / ₂	-	-	-	—	25 -
Søren Mortensen, Maade, maa dog nøjes med 5 ¹ / ₂ Sk. — 17 Ø.)							
	Juni, Smør i Træ	10	Sk.	pr.	Pd.	—	33 Øre.
	Oktbr. do.	8	-	-	-	—	27 -
1821	April do.	6	-	-	-	—	20 -
	Juli do.	7	-	-	-	—	23 -
	Sept. do.	6	-	-	-	—	20 -
1822	April do.	6	-	-	-	—	20 -
1830	Styksmør do.	9	-	-	-	—	30 -

Der er forresten leveret mere Smør, end man kunde vente, saaledes har Søren Mortensen, Uglvig, hvis Gaard vist ikke hørte til de større, leveret 18. Septbr. 9 Lpd. 5 Pd. Smør, d. 13. Oktbr. 3 Lpd. og 22. Oktbr. 7³/₄ Pd. Saa er Køerne komne paa Stald, og dermed er det forbi for det Aar. Forøvrigt lader det ikke til, at der er leveret Smør efter Novbr; men allerede i Marts kommer Smørret frem, saa nogle af Køerne maa altsaa have kælvet temmelig tidligt i Foraaret.

Korn:

1819	Marts, 1 Td. Rug	5 Rdl.	3 Mrk.	„	Sk.	—	Kr.	18.32.
	1 Td. Byg	3	-	2	-	„	—	11.06.
1820	1 Td. Rug	4	-	1	-	„	—	13.86.
(Pastor Bønnelycke fik dog kun 4 Rdl pr. Td.)								
1822	1 Td. Rug	1 Rdl.	3 Mrk.	„	Sk.	—	Kr.	5.10.
1824	do.	1	-	2	-	„	—	4.40.
1829	do.	2	-	3	-	„	—	8.30.
1828	1 Td. Havre	„	-	4	-	8	-	2.50.
1829	1 - Sædehavre	„	-	4	-	13	-	2.67.
1829	1 - Boghvede	1	-	1	-	„	—	3.87.
1820	1 Snes Æg	„	-	„	-	11	-	0.37.
	Voks pr. Pd.	„	-	2	-	8	-	1.33.

1819	Talg pr. Pd.	, Rdl. , Mrk. 12 Sk. — Kr.	0.40.
1820	-	, - , - 11 - — -	0.38.

(men Bent paa Krogsgaards Mark fik dog 12 Sk)

Skind:

Thomas Vejsig har leveret 30 Hestehuder for 30 Rdl., senere steg de dog til 1 Rdl. 4 Mrk. pr. Stk., derimod var et Hareskind forholdsvis værdifuldt, idet det kostede 2 Mrk. — Kr. 1.10.

1819	Kalveskind pr. Stk.	27 Sk. — 90 Øre.
1821	do.	22 - — 73 -
1832	do.	28 - — 93 -
1819	Lammeskind	9 - — 30 -
1819	Faareskind	10 - — 34 -
1822	do.	12 - — 40 -
1819	Kohud pr. Pd.	11 - — 37 -
1820	do.	12 - — 40 -

Det var usle Tider for den danske Bonde; hvor langt rakte den Sum, han fik for en Hest, en Ko eller et andet Husdyr? Jeg kan huske, at Hans Pedersen har fortalt, at han flere Gange om Efteraaret har købt Køer til saa fabelagtige Priser, at han har kunnet faa mere end Købesummen ind for Skindet og Talgen, saa der i Virkeligheden blev Penge for at spise Kød. Hvad mon et Pd. Kød har kostet paa den Tid? Det eneste, jeg har fundet, der peger i den Retning, er en Flæskeskinke til 6 Sk. Pundet eller 20 Øre, det var i 1822.

Af alle de her opførte Priser er der især én, der er iøjnefaldende, nemlig Prisen paa Rug 1822—24, godt 4 Kr. pr. Td. Hvilken skrigende Ironi over Bondens Arbejde og Tid!

Hvor det dog har været en daarlig Tid med nedadgaende Priser paa Smør og Korn fra 1820, indtil de i 1824 er sunkne ned til Priser som paa Tyvekoster!

En Høle koster mere end et Læs Hø, et Par Uldkarter og en Gris er lige værdifulde, ligeledes 1 Td. Sædehavre og 2 Pd. Kaffe.

Man fristes til at spørge: Er daarligere Tider mulige for den vestjydske Bonde? Slig Tid kan vel ikke tænkes at komme igen? I saa Tilfælde frygter jeg, at det vil se værre ud efter Krisen, end det gjorde da.

I 1822 købte Hans Pedersen Gaarden Matr.-Nr. 12 i Novrup, Jerne Sogn, en af de saakaldte Bannedsgaarde. Ladebygningen var temmelig ny, de øvrige Bygninger gamle og forfaldne, hvorfor han allerede 1824 tog sig for at opbygge Stuehuset. Dette Stuehus blev baade højere og anseligere end sædvanligt dengang, hvorfor gamle Koner ogsaa fik deres egne Tanker. En udbrød: „Sikken et Slot, Hans Pedersen bygger! mon han vil helt op til Himlen?“, en anden mente, at han vilde blive let at løfte, eftersom han steg saa højt til Vejrs. Her fortsattes Handelen, men Smugleriet drevs fremdeles ved Rørkær. Ved denne Tid er det, at han faar en betydelig Medhjælper i Morten Knude, der var en Mester til at skrive; hans Skrift er tydelig at kende i Handelsbogen. At Morten Knude temmelig hurtigt indtager en betroet Plads, er der meget, der tyder paa. Hans Pedersen har snart opdaget, at Mortens Evner som Handelsmand var ualmindelige, og dertil kom, at Hans Pedersen havde faaet særdeles meget at gøre med Hans Christensen til Krogsgaard, med hvis Datter Edel han var bleven gift 1824. Derfor kom Morten i Grunden til at staa for den daglige

Handel og fik Part i Forretningen, medens Hans Pedersen færdedes rundt omkring.

Men saa sker det, som forhen bemærket, at Købmændene i Varde anklager ham for ulovlig Handel. 5. Marts 1827 kom følgende Klage til Herredskontoret:

„Som Borgere og Købmænd her i Varde finde vi os beføjede til at saggive Ungkarl Morthen Knude og Gaardmand Hans Pedersen af Novrup, Jerne Sogn, fordi at disse i Stedet for at vedblive deres lovlige Haandtering som Jorddyrkere og Landmænd have opkastet sig til Købmænd og saaledes gjør betydelig Indgreb i vores lovlige Næringsvej og borgerlige Rettigheder, idet de formentlig i Fællesskab dels driver Forprang ved paa Landet at opkjøbe Korn, Skind, Smør, Flæsk etc., som de igen afhænde i større Partier, dels begaar Landprang ved i ommeldte Hans Pedersens Hus i Novrup at falholde og bortsælge de Vare, som alene de handelsberettigede i Kjøbstæderne maa sælge, saasom Hør, Kaffe, Sukker, Tobak etc.

I hvilken Anledning ermeldte Morthen Knude og Hans Pedersen bedes indstævnet for den respektive Skads Herreds Politiret for at se Dokumenter og Beviser i Sagen i Rette lagte, erfare Procedure, paa-høre Forklaring af stævnte og ustævnte Vidner, samt lide Dom til at betale Bøder, Mulkter og skadesløse Omkostninger, alt i fornævnte Anledning og hvad dermed staar i lovlig Forbindelse, samt efter nærmere Demonstration og Paastand.

Som Vidner bedes indstævnet under Faldsmaalsstraf for om foranførte Forklaring af afgive: Nr. 1. Sognefoged Morthen Friis, Novrup, 2. dennes Søn

Hans Friis, ibd., 3. Christen Nielsen, ibd., 4. Christen Sørensen, ibd.

Varde, d. 5. Marts 1827.

Ærbødigst

H. Pedersen. A. F. Tranberg. Hans Jensen. Jens H. Forum.
Knud Christensen. Peter Forum. N. Andersen“.

1827, 4. April mødte de indstævnte. Morten Knude gjorde opmærksom paa, at han ikke hed Morten Knude, men Morten Kristensen. Politiretten søgte at tilvejebringe Forlig; men da begge indstævnte erklærede, at de ikke drev ulovlig Handel, kunde der ikke opnaas Forlig. Saa begyndte Forhørene. Navnlig blev der spurgt: 1) om Vidnerne kendte til, at de drev Handel i Fællesskab, 2) om de købte Købmandsvarer i Altona og lod samme hjemføre til Novrup, 3) om de kendte til, at de indstævnte ved Forprang havde opkøbt Partier af Smør, Korn og Flæsk og derefter befragtet Skib til Norge med det, 4) om der i Norge var købt Tømmer, 5) om Vidnerne selv havde købt Købmandsvarer af dem og paa forskellig Vis handlet med dem.

Hertil erklærer Vidnerne: ad 1) de kendte ikke noget til Fællesskabet mellem M. K. og H. P., ad 2) herom var de ganske ukendte, ad 3) ligeledes, ad 4) Vidnerne havde vel set, at der havde ligget Tømmer ved H. P.s Gaard, og der var nok bleven sagt, at en Skipper havde hjemført det fra Norge, men om det passede, kendte de ikke, ad 5) Vidnerne havde enkelte Gange byttet Skind mod Tobak og enkelte andre Smaating i halve Pund eller Fjerdingspund; men det var altid Morten Knude eller en anden af Gaardens Folk, der havde udleveret det, dog havde enkelte ogsaa købt lidt Kaffe og Sukker samt et enkelt Stykke Træ.

Vidnerne bekræftede deres Vidnesbyrd med Ed. Derefter gik Sagen videre, og Købmændene fremlagde i Retten en Skrivelse saalydende:

„Endskjønt man med allerhøjeste Formodning kan antage, at den Prangerhandel, der drives i Hans Pedersens Gaard, til Dels er for dennes Regning og i Interessentskab med Morten Knude, saa have dog de afhørte Vidner intet forklaret om, at de vidste, at saadant Handelsforhold fandt Sted. Imidlertid synes det klart, at den Omstændighed, at Prangerhandelen drives i Hans Pedersens Bopæl, samt at det er bekendt, at Hans Pedersen i mange Aar forhen har drevet i sit daværende Opholdssted Rørkær Prangeri, maa anledige, at Hans Pedersen bør værgе sig med sin Ed eller ogsaa bøde som For- og Landpranger. Derimod findes det i ermeldte Tingsvidner, at Morten Knude eller Kristensen har i lang Tid drevet For- og Landprang af megen Betydning; thi saaledes forklarer Vidnerne, at Morten Knude har opkøbt Smør i Fjerdingvis, Skind o. s. v., at han handler med Kaffe, Sukker, Tobak, Hør, Sæbe, Salt og har Oplag af norsk Tømmer.

Man overbevises herved om, hvorledes Bonden stundom forlader sit Landbrug og etablerer sig paa Landet som Kjøbmand tværtimod vore allernaadigste Loves Bydende, ja, man ser endog af Akterne, at den nærværende Pranger har været dristig nok til i Retten at paastaa, at han intet lovstridigt har begaaet. Kjøbstæderne kan ikke bestaa uden ved Handel; thi dette er den Kilde, hvorfra de andre Næringsveje blomstrer eller har sit Forfald, har sit Udspring; bliver Kjøbmanden altsaa ødelagt, da af-

tage de øvrige Næringsveje ogsaa. Det er følgelig af højeste Vigtighed saavel for os som for enhver Borger i Byen, at vi værne om vore lovlige Rettigheder og søge den overhaandtagende Land- og Forprang opløst og tilintetgjort; og at saadant er paa høje Tid og ingen Opsættelse taaler, viser den sørgelige Erfaring, vi have maattet gjøre om, at Varde Kjøbstads Handel ved den overhaandtagende Prangeri paa Landet næsten ren er tilintetgjort, saa at vi i de senere Aaringer har lidt overordentlig Tab og Formindskelse i vores Næringsveje som Borgere og Kjøbmænd her i Byen. Da nu Morthen Knude har i det mindste allerede et Par Aars Tid drevet denne lovstridige Handel, opkjøbt og udskibet Produkter samt forskrevet og i sin Bopæl udsolgt Kjøbmandsvarer, saa er han modnet til en velfortjent Straf, saa meget mere som han ikke har villet erkjende sin Brøde eller gjøre noget Forligstilbud.

Vi maa saaledes og paa disse Grunde herved ærbødigt paastaa:

A. At Morthen Knude eller Christensen ved Dom tilpligtes at bøde i det mindste 50 Rdl. Sølv samt at betale Sagens skadesløse Omkostninger efter Regning stor 18 Rdl. 4 Mrk. $6\frac{2}{5}$ Sk. Sølv, hvorved dog bemærkes, at Hans Pedersen formentlig vil vorde tilpligtet at betale en qvota Del af Procesomkostningerne.

B. At Hans Pedersen ligeledes ved Dom tilpligtes med Lovens Ed at bekræfte, at han ikke har begaaet For- eller Landprang, eller om han sig ikke trøster saadan Ed at aflægge, da at bøde 50 Rdl. Sølv og tage qvota Del i Udredelserne af Sagens Omkostninger“.

I Retssalen var der mødt en ikke ubetydelig Forsamling, især af Folk henhørende til Handelsstanden. Da der et Øjeblik bliver mere Stilhed, stiller Hans Pedersen sig i Døren, saa hans Røst kunde høres saavel ind i Salen som ud i Gangen, og raaber: „Det er en lumpen Behandling, der gives os. I véd bedst selv, hvor mange Læs ulovligt Smuglegods, I har hentet i Laden i Rørkær!“

Om denne Udtalelse har haft Indflydelse paa Dommen, véd jeg ikke, men da Dommen faldt d. 18. Maj 1827, blev Hans Pedersen frifunden, og Morten Knude idømmes kun en Bøde paa 5 Rdl. og Sagsomkostninger.

Da Morten Knude ikke vilde betale, kom Øvrigheden til Novrup for at gøre Udlæg i hans Ejendele. Morten var ikke hjemme. Øvrigheden spurgte Hans Pedersen om, hvad der maatte skrives, men alt, hvad Morten Knude ejede, var borte, saa det eneste, der kunde gøres Udlæg i, var en Kiste med en Smule Indhold. Kisten blev vurderet til 1 Rd. 3 Mrk. Købmændenes Sagfører, der var med, var meget ilde tilfreds med Forretningen, og han begyndte at give ondt af sig til Hans Pedersen, der dog snart bragte ham til Tavshed.

Hvor alle Handelsvarer var blevne af, har jeg ikke kunnet faa nogen Oplysning om, men de er jo nok bleven førte bort, for at Bøden ikke skulde kunne inddrives.

Mortens Kiste blev staaende i Novrup, uden at den blev stillet til Avktion. Det var en Fejl. Men saa den 24. Juli er Morten en Tur i Varde, og da bliver han anholdt og indsat i Gældsarrest. Da han havde siddet i 8 Dage, indgav han Klage til Herredsfogden, hvori han fremfører, at da han d. 24. ds. kom her til Byen,

blev han anholdt og ført til Arresten, efter at den konstituerede Foged, Prokurator Lund, havde afholdt en Fogedforretning, at Prokurator Sørensen havde været til Stede, og han havde betydet Morten, at han her skulde blive hensiddende til evig Tid paa egen Bekostning. Denne grusomme og umenneskelige Behandling ønskede han underkastet en Undersøgelse; thi efter Loven maatte ingen hensættes i Gældsarrest, inden der til den arresterede selv var erlagt de bestemte Underholdningspenge.

Klagen blev modtaget af Fogden, Kammerjunker Wedel-Heinen, der imidlertid var kommen hjem. To af Købmændene samt Arrestforvareren kaldtes frem i Retten. Købmændene var ganske ukendte med, hvad der var sket, det var deres Sagfører, Sørensen, der havde ordnet det hele. Arrestforvareren erklærede, at han af Prokuratoren havde modtaget 3 Rdl. Sølv til Fangens Underhold; men han havde ikke overbragt dem til Gældsfangen, saasom han forment, at den ham givne Underholdning var tilstrækkelig. Fogden kendte saa for Ret, at Morten Knude straks skulde sættes paa fri Fod, da Adfærden mod ham ikke var foregaaet paa lovlig Maade; thi hverken havde han erholdt de ham tilkommende Underholdningspenge, ej heller var Arresten paa hans Ejendele paa lovlig Maade forfulgt.

Saaledes endte denne Retssag, og selv om begge var slupne nogenlunde helskindede derfra, saa fik Forretningen alligevel et saadant Knæk, at man godt kan sige, det var et Dødsstød. Som regulær Forretning dreves den ikke længere. Hans Pedersen og Morten Knude ophævede deres Fællesskab, og Morten flyttede til Fanø, hvor han boede nogle faa Aar, hvorefter han

købte en Gaard paa Sneumgaards Mark, der endnu ejes af hans Søn, Kristen Mortensen, der har de gamle Retsdokumenter i sit Eje. Før end jeg forlader Morten Knude, maa jeg dog nævne, at hans ovennævnte Søn kan huske, at han har omtalt, hvor forskrækkede de Varde-Købmænd blev over, at de havde baaret sig saa forkert ad, da de først havde faaet Morten dømt, og for at blive fri for en Retssag, som Morten truede med, underhaanden bødede 30 Rdl., som han og Prokurator Albinus delte; thi denne havde hele Tiden med stor Fiffighed ført Sagen for Hans Pedersen og Morten Knude.

Handelsbogen udviser kun lidt efter 1827, dog handledes der endnu i 1831; men de sidste Aar var det navnlig Korn- og Tømmerhandel. Morten Knude var selv med i Norge efter Tømmer til sin nye Gaard paa Sneumgaards Mark. At Kornhandelen har været ret omfattende, ses af, at han paa én Gang har faaet 157 Td. Rug af Hans Christensen, Krogsgaard, og 80 Td. af Præsten i Jerne.

Som det sidste Udslag af den engang store Handelsforretning maa man opfatte hans Handel med Humle. I mange Aar kørte han til visse Tider om med Humle. Han paatog sig ogsaa Levering af Glas til hele Nybygninger, saaledes da den ny Kro i Gørding opførtes. Men ellers gik hans Handel nu i anden Retning.

Sammen med sin Svigerfader købte han flere Gaarde paa Spekulation; jeg véd blandt andet én i Aarre og én i Veldbæk, ligesom en ret omfattende Kreaturhandel nu optog hans Tid. Tiderne gik opad, der blev nu noget at spekulere i. Utvivlsomt har hans lange Ophold i det fremmede givet ham en Udvikling og et

friere Syn, end de fleste Bønder paa hans Tid var i Besiddelse af. Han afløste Morten Friis som Sognefoged, og efter 1841 kom han i Sogneforstanderskabet. Begge disse Bestillinger var han godt skikket til, og de var vist begge kærkomne; der var bestandig noget at tage sig af, ofte Anledning til at komme i By, tilmed var det jo ærefulde Bestillinger. Sogneforstanderskabet var endogsaa ganske nyt. Selve Gaardens daglige Drift overlod han til sin Avlskarl; i 14 Aar havde han én og samme Avlskarl, Hans Adersen, senere Husmand i Tovrup, der besad hans fulde Tillid. Rigtignok var det Avlskarlen, der tog sig af Driften, men det maa ikke forstaas, som om Hans Pedersen ikke tog sig af Gaarden. Han gav sine Ordre og vidste Besked, selv med de mindste Ting, ja Avlskarlen maatte give Forklaring over, hvad hver af Tjenestefolkene havde bestilt om Dagen, hvor mange Læs Gødning, der var kørt om Dagen, hvor stort et Stykke der var pløjet o. s. v. Næste Morgen, inden han gik ud, gav han saa de fornødne Ordre.

Om Vinteren fedede han undertiden Kreaturer og Svin; thi han var efterhaanden kommen meget i Lag med Fanøboerne, og naar de om Foraaret skulde stikke til Søs, havde de god Brug for Kød og Flæsk til Proviantering. Og senere, da Skibsfarten rigtig tog Opsving, og der byggedes en Del større Skibe paa Fanø, paatog han sig Proviantering af Skibet mod at faa en Skibsaktie.

Engang han kom til Fanø, var der Avktion over et strandet Skib. Han købte det, skønt det sad halvt nedsunket i Sandet paa Vestkysten.

Jeg har ikke hørt til, hvorledes den Spekulation faldt ud. Jeg nævner det kun som et Eksempel paa,

hvor omfattende hans Handel og Foretagsomhed var. Da han var 70 Aar, blev hans Ben svage, og han maatte støtte sig ved en Kæp. Hans Virken ude blev noget besværlig for ham, da han ikke kunde færdes med den Lethed som forhen, og i 1857 overgav han Gaarden til min Fader. Skønt han nu havde fyldt de 72 og havde ondt ved at færdes, maatte han dog en enkelt Gang ud paa Handelen, men snart blev der sat en Stopper for videre Foretagsomhed uden for Hjemmet. Stokken maatte ombyttes med Krykke, og selv formaaede han ikke at stige til Vogns. Ja, det var nok noget haardt at maatte bindes til Hjemmet; han, som havde ført et saa virksomt og rastløst Liv uden for Hjemmet, maatte nu slaa sig til Ro. Jeg kan huske ham fra den Tid, han fyldte de fire Snese, som han udtrykte sig; da havde han taget fat paa det Arbejde, der blev hans Syssel til det sidste, nemlig at vinde Garn. Men selv i hans Alderdom svigtede hans Energi ikke, han vandt med en Iver og Ihærdighed, som gjaldt det at vinde en Herregaard. Mangen Gang kneb det at faa Garn og Tvist nok; det kom undertiden langvejs fra; thi naar han ikke havde noget at vinde, var han noget aparte som saa mange gamle. Derfor sørgede hans nærmeste for at faa fat i noget Garn, inden hans Arbejdsstof slap op.

Fra den første Tid, jeg kan huske, skete det enkelte Gange, at der kom gamle Krigskammerater i Besøg. Da forlod Hans Pedersen sin Stol, og Vindelen fik Lov at staa stille; han satte sig saa op for Bordenden for at være i Nærheden; thi han var efterhaanden bleven meget tunghør og helt døv paa det ene Øre. Saadan en Dag var som en Festdag. En Festdag af en anden Slags havde han et Par Gange, naar min

Fader kørte ham til Esbjerg. Selv om Byen dengang var ganske ubetydelig, var der dog stor Trafik paa Havnen; alle de Skibe interesserede han sig svært for, og al den Travlhed, der herskede paa Havnepladsen, varselede for ham om kommende Storhed for Havn og By. Ja, da gik hans Tanker tilbage til den Travlhed og det Hastværk, han havde haft, naar Skibet kom med en rig Ladning til ham, og det gjaldt om at faa det hurtigst muligt af Sted igen. Hvor *han* havde haft travlt dengang, var der nu Travlhed igen; det var næsten paa samme Sted, hvor der nu var en Il og Rastløshed, som han forud havde set Mage til i Hamburg. Kun et Par Bøsseskud Østen for Havnen var det, han havde taget imod Skibe og igen afsendt dem.

Et lille Træk maa jeg her tage med. Mange ældre forundrede sig svært over Dampskibene, og det omtalte de til Hans Pedersen og ventede, at han ogsaa skulde have fundet dem meget mærkelige, men det gjorde han ikke. Jeg husker, han engang paa en lidt overlegen Maade lod vedkommende vide, at Dampskibe ingen Nyhed var for ham; thi han havde set Dampere i Hamburg, længe førend disse Skibe kom her i vore Farvande. Den første Damper, der kom sejlene i danske Farvande, var „Caledonia“, der løb ind i Københavns Havn 1819; men meget muligt, at Hans Pedersen allerede i 1813 har set Dampskibe i Hamborg.

Var Dampskibene ikke i Stand til at aflokke ham Beundring, saa formaaede derimod Jernbanetogene at hense ham i Forundring. Det var navnlig deres Hurtighed og Lokomotivets Kraft, der interesserede ham saa stærkt, og adskillige Gange kom han med Forundringsudbrud i den Retning.

Hver Morgen, naar han havde spist sin Frokost,

og ligesaa regelmæssig hver Aften, naar han havde nydt Nadvergrøden, tog han sin Salmebog og læste saa henholdsvis sin Morgen- og Aftenbøn; somme Tider læste han tillige en Salme. Om Søndagen brugte han en Andagtsbog tilligemed Salmebogen, og da lod han sig ikke forstyrre.

Hver Dag naar Posten kom, læste han Avisen, og han formaaede virkelig at følge med i mangt og meget, som var formént andre Oldinge; thi han besad aandelig Klarhed og Friskhed i en Grad, der var ganske ualmindelig.

Dertil kom en aldrig svigtende Hukommelse, saa han kunde drage frem af gammelt saavel som af nyt. Mangen fremmed, der kom i vort Hjem, har med Interesse lyttet til den gamles Tale, en Samtale var nemlig meget vanskelig at føre paa Grund af Døvheden. Det var dog langt fra, at han trængte sig frem for at komme til at fortælle, nej dertil var han alt for optaget af sit Arbejde, og først naar han blev spurgt, kunde han lade Vindelen staa.

Dag efter Dag, Aar ud og Aar ind sad han i sin udstoppede Lænestol og vandt Garn, ensformigt svandt Livet for ham, der i fordums Dage havde levet et saa omskiftende Liv, og dog tror jeg ikke, at Tiden egentlig blev ham lang. Man mærkede i Grunden ikke til, at han blev træt.

Efter at have ligget til Sengs 8 Dage, uden Sygdom og Smerter, kun enkelte Gange ytrende, at han var træt og mat, hensov han d. 8. Januar 1883.

Minder fra 1849.

Af Førstelærer **J. Amorsen** i Rindby paa Fanø.

I 1849 var jeg en 10-aarig Skoledreng, og da fik jeg af en fædrelandssindet Bonde, Niels Christensen i Lydum, det Paalæg: „Naar du, John, bliver en gammel Dreng paa 70 Aar, skal du fortælle om, hvad vi nu oplever“. Dette Paalæg er i de svundne Aar ofte rundet mig i Hu, og det er ogsaa dette, der nu har drevet mig til at give en lille Skildring af den Begivenhed, som gjorde den 20. Juni 1849 til en uforglemmelig Mindedag for Lydum Sogns Beboere. Hvad skete da paa den Dag? Da havde vi den store Glæde at se den gamle, brave Overvagtmester Kloppenborg med 26 Aarhusdragoner i vor Midte, medens de slesvigholstenske Dragoner, der i længere Tid havde plaget Sognene i Ribe Amt med store Kontributioner af Korn og Fødevarer, fik Bisselæder i Støvlerne og flygtede lige ned til Kolding. Jeg husker saa tydeligt, at jeg var i Skole, hvor min Fader S. Amorsen var Lærer. Den Dag var der ankommen 4 slesvigholstenske Dragoner til Lydum Mølle, og de drev stærkt paa, at de Vogne, der holdt i Møllen og var belæssede med Korn og Fødevarer, skulde køre til Kolding; men